

(6) Brachos on Desserts

לע"נ הרב יחיאל בן אליעזר ליפא הלוי
לע"נ שלמה בן הרב אברהם אבא

I. The Underlying Principles

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מא עמוד ב
אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם **ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחרייהם** לאחר סעודה טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם
2. תוספות מסכת ברכות דף מא עמוד ב
אבל דברים שאין דרכן לבא בתוך הסעודה כגון תמרים ורמונים ושאר כל פירות שאין רגילים ללפת בהן את הפת טעונין ברכה לפנייהן דכיון דלאו משום לפתן אתו אין הפת פוטרתן
3. רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן כו
הלכך נראה לפרש דברים הבאים שלא מחמת הסעודה כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות ומקרי שלא מחמת הסעודה לפי שאין כמו בשר ודגים ומינין מלוחין שרגילים לאכול ולבא לעיקר הסעודה לפנייהם טעונים ברכה לפי שברכת המוציא אינה פוטרתן כיון דלאו מעיקר סעודה הן ולא לאחרייהם דברכת המזון פוטר כל מה שאכלו בתוך הסעודה והיינו כרב הונא ורב נחמן ודלא כרב ששת.
4. חידושי הרא"ה מסכת ברכות פרק ו - כיצד מברכין
דברים הבאים לאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם, והא פרישנא דהשתא בדרכ פפא בפירות איירינן, ולהכי לא פרישנא בהא אי מחמת סעודה או שלא מחמת סעודה, דמסתמא כל פירות הבאים לאחר הסעודה ונאכלין לברך בלא פת אינם באין מחמת סעודה, הא אם היו באים מחמת סעודה כגון שכבר אכל פתו ואין לו פת ואוכל מאלו למלא רעבונו, כל מחמת סעודה דין אחד בין בתוך סעודה בין לאחר סעודה ולא טעון ברכה לא לפניו ולא לאחרי
5. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעז סעיף א
דברים הבאים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: בשר, ודגים, וביצים, וירקות, וגבינה, ודייסא ומיני מלוחים, אפי" אוכלם בלא פת אין טעונין ברכה לפנייהם, דברכת המוציא פוטרתן; ולא לאחרייהם, דברכת המזון פוטרתן;
ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: תאנים וענבים וכל מיני פירות, (וע"ל סימן קס"ח סעיף ח'), אם אוכל אותם בלא פת, טעונין ברכה לפנייהם דברכת המוציא אינה פוטרתן, דלאו מעיקר סעודה הם; ואינם טעונים ברכה לאחרייהם, דכיון שבאו בתוך הסעודה בהמ"ז פוטרתם; ואם בתחלת אכילתו אכל הפירות (עם הפת) ובסוף אכל עמהם פת, אפילו אם בינתיים אכל מהם בלא פת, אינם טעונים ברכה אף לפנייהם.
6. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעז סעיף ד
כגון תאנים וכו' - וכן כל דבר שבא רק לקינוח ולא להשביע. ואפילו היו הפירות לפניו בשעה שבירך המוציא. ואפילו הם מבושלים ג"כ אין הפת פוטרתן כיון שאין שייכים לפת [אחרונים] ואפילו אם בישלו הפירות עם בשר משמע מכמה אחרונים דצריך לברך עליהם דאין הפירות נעשין טפילין להבשר והוא דלא כדעת הח"א שכתב הפירות טפילין לגבי הבשר אכן בספר יד הקטנה מצאתי שמצדד ג"כ לומר דלא יברך אלא דכתב טעם אחר בזה דהיכא דמבשל הפירות עם בשר או עם שומן ודבש ועושה מהן תבשיל (שקורין עפ"ל צימע"ס או מהאגסים שקורין בארי"ן) נראה שכל עיקרן הן באין למזון ולסעודה ולא לקינוח בעלמא אלא בתורת תבשיל כשאר תבשילין שנעשין מלפת וירק שא"צ לברך עליהם מטעם זה ומסיים דלצאת ידי ספק כשרוצה לאכול צימע"ס מפירות מבושלים יקח תחלה איזה פרי חי ויברך עליה להוציא את זה ואם אין לו פרי חי יאכל תחלה וסוף עם פת ע"ש. ואין בכלל זה מה שמביאין מעט פירות מבושלין לקינוח סעודה [שקורין קאמפאט] דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה וצריך ברכה:
7. שער הציון סימן קעז ס"ק ז
ואף במקומות שנהגו לאכול פירות מבושלים בכל סעודה לבסוף, גם כן מסתברא לכאורה דלא חשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה, כיון שעל כל פנים רק לקינוח הם באים ולא ללפת הפת וגם לא למזון ולשובע [וכן משמע באור זרוע בשם רבנו חננאל וערוך, דאף דברים הבאים בתוך הסעודה אבל רק לקינוח ולא ללפת הפת, צריך ברכה בתחלה]. ואינו דומה למאכל הנעשה מירקות [שקורין מערי"ן וכדומה] המובא בשבת קודש בסוף הסעודה, דגם שם אין דרך ללפת בהם הפת, ואפילו הכי מנהג העולם שלא לברך עליהן, דהתם הוא מעיקר סעודה, שבא למזון ולא לקינוח בעלמא, ודומה לדייסא שהסכימו הפוסקים שלא לברך עליו אף שאינו בא ללפת משום דבא למזון ולשובע ולא לקינוח, מה שאין כן בפירות שבא תמיד רק לקינוח בעלמא. אכן אם עושין מהן תבשיל שקורין צימע"ס, אפשר שהוא דומה לתבשיל הנעשה מלפת [שקורין מערי"ן], דבאופן זה יש לומר שהוא בא גם כן למזון ולשובע ולא לקינוח. ועיין בפנים מה שכתבנו בשם יד הקטנה:

II. Halacha LeMa'aseh

8. תשובות והנהגות כרך א סימן קעז

במ"ב (קע"ז ס"ק ד') מבואר שצריך לברך על קמפוט שאינו אלא לקינוח סעודה וצריך ברכה, אבל שמענו עדות נאמנה הלכה למעשה שבזמננו חזר בו ובעצמו לא בריך על קמפוט, (עיין בספר "הצדיק רבי שלמה" עמוד קי"ט שמביא גם כן עדותו מהחפץ חיים שאין מברכין על קמפוט וכ"כ בהקדמת "לב אליהו") ואצל מרן הגרי"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) ראיתי שדקדק לאכול עם פת דוקא דהוה עיקר ופוטו טפל, ואצל כמה צדיקים זצ"ל חילקו בזה שבשבת "קמפוט" הוא מנה קבועה ושייך לסעודה ואין לברך ובחול דוקא מברכין (מפי הגאון רבי אלימלך רומפלער זצ"ל שכך נהג הגאון מטרנפל זצ"ל). ועיין ב"מעשה רב" בהנהגות הגר"א שדברים שאינם קבועים להיות כתבשיל הסעודה מברך עליו, ושפיר דעתו שבשבת שהקמפוט קבוע אין לברך. ויצא לנו בקמפוט שאם הפרי בו ניכר היטב, כיון שמבושל ובסעודה לא יברך עליו לכמה פוסקים, ועדיף ליקח פרי חי, [ומיהו רבינו החזו"א זצ"ל נהג לברך על קמפוט הבא בסוף הסעודה].

10. וישמע משה חלק ב עמ' 97

ברכה ראשונה על לפת או גלידה

מצינו מבוכה בין האחרונים בענין אכילת לפתן בסוף הסעודה, האם נחשב דבר זה למוזן וחלק מהסעודה שאין מברכים עליו ונפטר בברכת הפת, או שאינו אלא כדבר הבא לקינוח ואינו כחלק מהסעודה וצריך ברכה לפניו.²⁹

ונשאל הרב: איך יש לנקוט בענין זה, והרי בזמנינו כבר נשתנה קצת, וזה דבר רגיל להגישו בכל סעודה רגילה, והוי ממש כחלק מהסעודה. וכן נשאל לענין גלידה בסוף הסעודה, אשר נהוג כהיום להגישו בסעודות מכובדות כבר מצוה ושבוע ברכות וכדומה והוי ממש כחלק מהסעודה, ואם כן יש לפטור מברכה ראשונה בתוך הסעודה. והסכים לסברא זו, והוסיף דיותר נכון לאכלו עם חתיכת פת כדי לפטור בודאות ולצאת מידי הספיקות.

וישמע משה - ב / פריד, משה בן עמרם / עמוד 97
הדפס מאת: אוצר החכמה

9. וזאת הברכה עמ' 245

ולפי זה ניתן להסביר כי הדין חוש לדעות הסוברות שחלל תלוי אם בא בדרך כלל בסעודה. ולפי זה כל המאכלים המתוקים ביותר (כגון סודיני וכדומה), שהדרך לאכלם כמות אחרונה בסעודה - יש מקום למר שאינם טעונים ברכה - אפילו כשאכלם למתיקות. למעשה, רוב הראשונים המבוארים לעיל נקטו שהלשון "באים בתוך הסעודה" היא סימן, אך הסיבה המטרת היא הובדה שבאים ללפת או באים למוזן ולשובע כדלעיל. וכן מבואר בדברי הביאור הלכה בריש סימן קעז. ובמ"ב קעז ד, שם שה"צ ז' - שעל קינוח מברך אף אם רגילים לאכלו. וכן הורה לי אחד מגדולי הדור למעשה כמבואר לעיל, בפרק הגידול.

III. Practical Applications

11. משנה ברורה סימן קעד

כתב הח"א דאם שותה אחר גמר סעודתו קאפ"ע הוא רק כדי לעכל המזון ולא דמי לשאר משקין וע"כ צריך לברך ברכה ראשונה ואינו מוכרח ונכון שיברך מתחלה על מעט צוקע"ר לפטור את הקאור"ע.

12. וזאת הברכה עמ' 246

אכן לכאורה לפי סברות הראשונים המובאים בבית יוסף (קעד ס"ק ז) - הפטור משקים מברכה בתוך סעודה הוא או מטעם שבאים לשרות המאכל (רש"י - לשיטתו שצריך שהמאכל ישמש את הפת), או שאין אכילה בלא שתיה, וכל משקה ששותה שייך לעיקר הסעודה - (הרא"ש שיטתו שכל דבר שמשתייך לסעודה טפל לפת). לכל הדעות הגי"ל אין סברא שלא לברך על גלידה או אפילו על משקה שבא בסוף הסעודה למתיקות ולקינוח. וכן מוכח במ"ב שדן לברך על משקה שמשמש שבה לשרות את המאכל (כמבואר בהערה הנזכרת לעיל). ולכאורה דעתו שדבר שבדאי בא למתיקות (או בודאי בא לשרות) - מברכים עליו. ולפי זה גם על קפה ששותה לקינוח כגון שרגילים פעמים בחתונות שמגישים קפה לאחר ששילקו עצמם מלאכול - אם כוונתו למתיקות, ולא מחמת האכילה - מברך עליו.

13. שו"ת שבט הלוי חלק א סימן רה

סימן קע"ד ס"ז דחשיבי כבאים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתי' ונראה דמיני מתיקה כגון גלידה או שוקולד פשיטא דאין דינם כמשקין וצריך לברך עליהם לפנייהם והרבה טועים בזה.

14. משנה ברורה סימן קסח ס"ק מא

שלא מחמת הסעודה - פ"י שלא אכלם להשביע רעבוננו רק לקינוח ומתיקה [דאלו אכלם למלא רעבוננו אפילו לא אכלם רק מעט הם בכלל סעודה וא"צ ברכה]:

16. רבבות אפרים חלק ה עמ' סימן ק

לדעת החי"א כשאוכל בסעודה עוגות, שמספק אין מברכים עליהם, יכווין בעת ברכת המוציא לפטור אותם (ואחרים חולקים וסוברים שאין שייך לפטור, שאם דינם לברך המוציא אין צורך בכרכה, ואם דינם לברך מזותות אין ברכת המוציא פוטרתן) (יא).

(יא) ולכאורה עדיף לברך על משהו מזותות לפני ברכת המוציא ויכווין לפטור את העוגות שבסעודה רצ"ע.

רבבות אפרים - ח / נויבילט, אפרים בן אברהם ברוך / עמוד 149
הדפס מאת: אוצר החכמה

15. ביאור הלכה סימן קסח

אבל לדידן דמספקינן בפת הבא בכיסנין מאי הוא אף דהמחבר פסק להקל בכולם היינו משום דספק דרבנן להקל ואין מצריכין לו לברך המוציא ובהמ"ז כשאר פת משא"כ בעניננו להצריכו ברכה תוך הסעודה משום דנחזיקו לפת כיסנין אין סברא דאדרבה ספק דרבנן להקל ושמא מין זה פת גמור הוא ונפטר בברכת המוציא ע"כ אין לברך על פת כיסנין בתוך הסעודה אא"כ הוא פת כיסנין לכו"ע ולדינא נראה דבאוכל דבר הנילוש בדבש ומי ביצים וכה"ג בתוך הסעודה כגון לעק"ך וקיכלי"ך או שאוכל כעבי"ן יבשים לא יברך בתוך הסעודה אפילו אם אוכלן לקינוח ואם אוכל מדברים הממולאים בפירות [וכמה שצייר המחבר באופן הראשון] המברך עלייהו בתוך הסעודה לא הפסיד דמשמע דרוב הפוסקים סוברין כן דזהו פת כיסנין. ובח"א משמע דאף על לעק"ך וקיכלי"ך לכתחלה ראוי שיכוין בשעת ברכת המוציא לפטור אותן: